

Asia: VN/1195/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot

Energiateollisuus ry pitää välttämättömänä suojelutyön turvaamista työtaistelutilanteissa pysyvällä lainsäädännöllä. Energian ja veden saatavuuteen liittyvät keskeytykset ja häiriöt voivat melko lyhytkestoisinakin aiheuttaa vakavaa vaaraa kansalaisten hengelle, terveydelle, omaisuudelle ja ympäristölle sekä koko yhteiskunnan toiminnan jatkuvuudelle. Energiateollisuus ry korostaa, että käytännössä kaikkien lakiesityksen 8 d §:ssä mainittujen oikeushyvien toteutuminen vaarantuu, jos energian, kuten sähkön, lämmön ja käyttöveden, saatavuuteen tulisi työtaistelun vuoksi vakavia häiriöitä tai suoranaisia keskeytyksiä. Oikeushyvät vaarantuisivat nopeasti etenkin kylmänä vuodenaikana, jollainen vallitsee Suomen ilmastossa suurimman osan vuodesta. Tällöin lyhytaikainenkin keskeytys esimerkiksi sähkön tai kaukolämmön tuotannossa, jakelussa tai niihin liittyvässä viankorjauksessa voisi vakavasti vaarantaa ihmisten henkeä, terveyttä ja omaisuutta sekä muiden lakiesityksessä mainittujen oikeushyvien toteutumista. Erityisen vaaralliseksi tilanne voisi muodostua, jos rajoittamattoman työtaistelun kanssa samanaikaisesti sattuisi voimakas myrsky tai lumipyry, joka aiheuttaisi laajoja vahinkoja sähkönjakeluverkostolle.

Energian ja veden saatavuuden varmistamista koskevat rajoitukset työntekijöiden työtaisteluoikeuteen on hyväksytty myös Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa, kuten Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa ja Kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimuksissa sekä niiden tulkinta- ja valvontakäytännössä.

Vaikka Energiateollisuus ry pitää ehdotettua lainsäädäntöä sinänsä tarpeellisena ja välttämättömänä, ei lakiesitys ehdotetussa muodossaan turvaa riittävästi suojelutyön järjestämistä ja lakiesityksessä mainittujen oikeushyvien toteutumista työtaistelutilanteissa. Tältä osin viittaamme Elinkeinoelämän Keskusliiton (EK) lakiesitystä koskevassa eriävässä mielipiteessä todettuihin ongelmiin sekä jäljempänä lakiesityksen yksittäisten pykälien yhteydessä lausumaamme.

1 §

Ei lausuttavaa.

3 §

Ei lausuttavaa.

8 c §

Ei lausuttavaa.

8 d §

Ottaen huomioon energian saatavuuden tärkeyden kaikkien 8 d §:ssä mainittujen oikeushyvien toteutumisen kannalta, pidämme välttämättömänä, että energian ja veden saatavuus mainitaan 8 d §:ssä itsenäisinä oikeushyvinä siten kuin lakiesityksessä on tehtykin. Pykälän perustelutekstistä tulisi kuitenkin ilmetä selkeämmin, että veden saatavuus kattaa oikeushyvinä vesihuollosta huolehtimisen kokonaisuudessaan eli käyttöveden lisäksi myös mm. jätevesien käsittelyn. Lisäksi perusteluissa tulee selvästi todeta, että myös energian ja veden saatavuuden kannalta välttämättömät tukitoiminnot, kuten voimalaitosten polttoaineiden saatavuus, kriittisten toimintojen jatkuvuuden kannalta välttämättömät huolto- ja korjaustyöt, tehdaspalokunnat sekä vartiointi ovat lakiesityksen mukaisen suojelutyön piirissä. Tällaisten päätoimintojen jatkuvuuden kannalta tarpeellisten tukitoimintojen kuuluminen lain soveltamisalaan ilmenee pääosin riittävällä tavalla pykäläkohtaisista perusteluista, mutta esimerkiksi HE:n s. 47–48 taitteessa mainittua ”liikennepolttonesteiden toimitusta” koskevaa kohtaa olisi syytä tarkentaa siten, että se kattaa liikennepolttoaineiden lisäksi myös sähköä ja lämpöä tuottavien voimalaitosten tarvitsemat polttoaineet. Esim. ”polttoaineiden toimitus esimerkiksi pelastustoimelle, ensihoidolle ja voimalaitoksille”.

Pykälän perustelutekstissä HE:n s. 48 todetaan, että jos työtaistelutoimenpide toteutettaisiin esimerkiksi ylityö- tai vuorovaihtokieltona, ei oikeushyvien suojelun tarve välttämättä realisoituisi eikä ehdotettu sääntely soveltuisi ottaen huomioon näiden toimenpiteiden rajattu vaikutus. Tällainen oletus, jonka mukaan oikeushyvät eivät voisi vaarantua ylityö- tai vuorovaihtokiellon seurauksena, ei pidä lainkaan paikkaansa energian ja veden saatavuuden turvaamiseen liittyvien töiden osalta. Energia-alan yrityksissä on työaikalain 4 §:ään sekä alan työehtosopimukseen perustuvilla, säännöllisen työajan ulkopuolisilla varallaolojärjestelyillä turvattu sähkön, lämmön ja veden saatavuuden häiriötön jatkuminen erityisesti öisin, viikonloppuisin, pyhäpäivinä ja sairaustapauksissa. Varallaoloon TAL 4 §:n mukaisesti suostumuksena antaneelle työntekijälle voidaan muista ylityötilanteista poiketen osoittaa työnantajan toimesta varallaolovuoroja ilman työntekijän tapauskohtaista tai lyhyeksi ajaksi eteenpäin antamaa suostumusta. Varallaolovuorot sijoittuvat työntekijöiden säännöllisen työajan ulkopuoliseen aikaan, jolloin kyse on työaikalain mukaisesta lisä- ja ylityöstä. Mahdollinen ylityökielto koskisi näin ollen myös varallaolovuoroja ja varallaolon aikana tehtyä työtä, ellei työntekijöiden yhdistys rajaisi varallaolovuorojen aikana tehtyä työtä työtaistelutoimien ulkopuolelle.

Varallaolojärjestelyillä on energia-alan yrityksissä laajasti turvattu mm. sähkön, lämmön, kaasun ja veden (ml. käyttövesi ja jätevesi) tuotannossa ja jakelussa ilmenevien vikojen ja rikkoutumisten

korjausresursseja erityisesti yöaikaan, viikonloppuisin ja pyhäpäivinä, jolloin työnantajan toiminta ei muuten edellytä työntekijöiden jatkuvaa läsnäoloa vuorokaudenajasta ja viikonpäivästä riippumatta. Sairaustapauksissa varallaolojärjestelyillä varmistetaan se, ettei sähkön- ja lämmöntuotantoa jouduta ajamaan alas viranomaisten edellyttämän henkilöstömitoituksen alittumisen vuoksi. Sama koskee myös sähköverkkoyhtiöiden käyttökeskuksia, joissa on aina oltava paikalla tietty määrä lakisääteiset tai viranomaisten määrittelemät pätevyudet omaavia työntekijöitä, jotka mm. johtavat häiriönselvitystä ja viankorjausta siten, ettei työntekijöiden ja muiden ihmisten turvallisuus vaarannu. Ihmisten turvallisuudesta on kyse myös tilanteissa, joissa esimerkiksi haljenneesta kaukolämpöputkesta purkautuu kuumaa höyryä ja vettä kadulle ja muihin julkisiin tiloihin. Voimalaitosten vikaantumiset tai esimerkiksi kaukolämpöputkien rikkoutumiset tapahtuvat ennalta arvaamattomina ja epäsäännöllisinä ajankohtina, jolloin niihin on sekä työnantajan että työntekijöiden kannalta järkevää varautua jatkuvan vuorotyön sijaan varallaolojärjestelyin. Vaikka vikojen ja rikkoutumisten ajankohdat ovat sinänsä ennalta arvaamattomia, tapahtuu tällaisia tilanteita kuitenkin jatkuvasti ja työntekijät joutuvat varallaoloaikanaan lähtemään korjaus- tai häiriönselvitystyöhön. Varallaoloa tehdään myös sähköverkkoyhtiöiden käyttökeskuksissa, joissa turvataan sähköverkon valvontaa sekä häiriötilanteiden hoitamista ja viankorjausta siten, että sähkönjakelu toimii luotettavasti vuorokaudenajasta ja viikonpäivästä riippumatta. Lisäksi varallaoloa käytetään ydinvoimaloiden tietyissä turvallisuuskriittisissä töissä, jotka ovat tarpeellisia voimalan häiriöttömän toiminnan ja sähköntuotannon turvaamiseksi. Energian ja veden saatavuuden kannalta kriittisten tietojärjestelmien toimintaa varmistetaan energia-alan yrityksissä varallaolojärjestelyin.

Energiateollisuus ry toteaa, että energian ja veden tuotantoon ja jakeluun tulisi keskeytyksiä tai vakavia häiriöitä varsin nopeasti ylityö- tai vuoronvaihtokiellon alkamisen jälkeen, jos nämä työtaistelutoimet olisi rajattu osittain tai kokonaan nyt ehdotetun lainsäädännön ulkopuolelle.

Ylityökieltojen rajaaminen suojelutyön järjestämisvelvollisuuden ulkopuolelle tarkoittaisi käytännössä sitä, että myös varallaolotilanteiden rajaaminen ylityökiellon ulkopuolelle olisi jatkossakin työntekijöiden yhdistyksen vapaaehtoisuuden varassa. Tämä puolestaan johtaisi siihen, ettei energian ja veden saatavuutta voitaisi turvata lakiesityksessä tarkoitetulla tavalla ja sen vuoksi vaarantuisivat ihmisten henki, terveys, omaisuus ja muut lakiesityksessä mainitut oikeushyvät, joiden toteutuminen on riippuvaista energian saatavuudesta. Vaarantumisen riski kasvaisi erityisesti niissä tapauksissa, joissa työntekijöiden yhdistys julistaa ylityökiellon lisäksi vuorovaihtokiellon, kuten usein käytännössä tapahtuukin. Työnantaja ei voisi silloin muuttaa työntekijöidensä säännöllisiä työvuoroja siten, että varallaoloa korvaamaan voitaisiin osoittaa säännöllisiä työvuoroja välttämättömään viankorjaukseen ja muihin energian ja veden saatavuuden kannalta kriittisiin työtehtäviin tarvittaville työntekijöille. Tämän vuoksi myös vuoronvaihtokielto on ylityökiellon lisäksi välttämätöntä sisällyttää lain soveltamisen piiriin. Energiateollisuus ry katsoo, että suojelutyön turvaamista koskevaa lainsäädäntöä tulee ylipäätään voida soveltaa kaikkiin työtaistelutoimiin niiden toteuttamistavoista ja toteuttamismuodoista riippumatta.

Pykälän perusteluteksti HE:n s. 48 tulisi muuttaa esim. muotoon: ”Oikeushyvien suojelun tarve voi realisoitua myös ylityö- tai vuoronvaihtokieltona toimeenpantujen työtaistelujen yhteydessä

esimerkiksi tilanteissa, joissa ylityötä tehdään työaikalain 4 §:ään tai työehtosopimukseen perustuvan varallaolon johdosta.”

8 e §

Energiateollisuus ry katsoo, että 8 e §:n mukainen prosessi työtaistelutoimen väliaikaiseksi kieltämiseksi ei mahdollista kieltopäätöksen riittävän nopeaa täytäntöönpanoa siten, että henki, terveys ja muut 8 d §:ssä mainitut oikeushyvät eivät ehtisi vaarantua energia-alaan kohdistuvan työtaistelun vuoksi. Vaarantumisen riski olisi erityisen suuri muiden kuin työnseisauksena toimeenpantavien työtaistelujen, kuten ylityökiellon osalta, koska tällaisille työtaistelutoimille ei ole laissa säädetty ennakoilmoitusaikaa. Myöskään työnseisauksia koskevat kahden viikon tai seitsemän päivän ilmoitusajat eivät ole riittävän pitkiä, jotta energian ja veden saatavuutta vaarantava työtaistelutoimi ei ehtisi alkaa ennen kieltotuomion antamista ja sen täytäntöönpanoa ulosottoviranomaisen toimesta. Jos työntekijöiden yhdistys ilmoittaisi työnseisauksesta työriitalain mukaista ilmoitusaikaa noudattaen, olisi työnantajan lakiesityksen mukaan ensin pyrittävä neuvottelemaan työntekijöiden yhdistyksen kanssa, esitettävä yhdistykselle riittävät tiedot henkilöstön tarpeesta tietyissä tehtävissä ja tehtävä selkoa työnantajan muista käytettävissä olevista keinoista haitallisten seurausten välttämiseksi. Vasta kaikkien näiden toimenpiteiden jälkeen työnantajalla olisi mahdollisuus hakea väliaikaista kieltopäätöstä, jota koskevan hakemuksen tekeminen edellyttää työnantajalta lähes aina asianajollisen toimeksiannon tekemistä ja asiamiehen tutustumista toimeksiantoon ennen kuin hakemus voidaan laittaa vireille toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Vaikka tuomioistuin sinänsä käsittelisi hakemuksen kiireellisenä, voidaan prosessiin kuitenkin arvioida kuluvan useita päiviä ottaen huomioon myös se, että työnantajan tulee hakemuksessaan esittää selvitystä neuvottelupyrkimyksistään ja työntekijöiden yhdistykselle annetuista tiedoista, minkä lisäksi väliaikaisenkin kiellon määrääminen edellyttäisi lakiesityksen mukaan työntekijöiden yhdistyksen kuulemista. Jos työnantajan hakemus väliaikaisen kiellon määräämisestä hyväksyttäisiin, tulisi työnantajan vielä hakea kiellon täytäntöönpanoa ulosottoviranomaiselta. Kaikkeen tähän kuluu niin paljon aikaa, että energian ja veden saatavuutta vaarantava ja siten mm. hengen ja terveyden vaarantumiseen johtava työtaistelu ehtisi todennäköisesti alkamaan, vaikka työntekijöiden yhdistys olisi ilmoittanut työnseisauksesta lain mukaista ilmoitusaikaa noudattaen. Pahimmassa tapauksessa työtaistelu voisi ehtiä alkamaan jo ennen kuin tuomioistuin tekee mahdollisen päätöksen työtaistelun lykkäämisestä hakemuksen käsittelyn ajaksi. Energiateollisuus ry pitää lykkäämismahdollisuutta edellä mainituista prosessin keston liittyvistä syistä sinänsä välttämättömänä. Oikeushyviä vaarantavan työtaistelun lykkäämisen kynnyksen tulee asettaa varsin matalalle, mitä seikkaa olisi 8 e §:n perusteluissa syytä korostaa enemmän kuin lakiesityksen luonnoksessa on tehty.

Työnantajan velvollisuus neuvotella suojelutyöstä työntekijöiden yhdistyksen kanssa ennen työtaistelun väliaikaista kieltämistä koskevan hakemuksen vireillepanoa ja velvollisuus antaa yhdistykselle tässä yhteydessä ”riittävät tiedot” 8 d §:ssä mainituista asioista voisi johtaa tilanteeseen, jossa työntekijöiden yhdistys välttelisi työnantajan yhteydenottoja tai edellyttäisi työnantajan toimittavan yhä uusia lisätietoja vain siinä tarkoituksessa, että työtaistelu ehtisi alkaa ja mahdollisesti päättyäkin ennen väliaikaista kieltä koskevan hakemuksen käsittelyä ja mahdollisen kieltotuomion täytäntöönpanoa. Tällaisen mahdollisuuden estämiseksi HE:n otsikon ”10.2.4 Oikeusturvajärjestelyt” alla s. 65 viimeisessä kappaleessa mainitut perustuslakivaliokunnan kannanotot kuulemisvelvoitteesta poikkeamiseksi mm. vastapuolen tavoittamattomissa pysyttelemisen perusteella olisi syytä mainita myös 8 e §:n säännöskohtaisissa perusteluissa.

8 f §

Energiateollisuus ry:n lakiesityksen 8 e §:n yhteydessä lausuman mukaisesti työtaistelun väliaikaista kieltämistä koskevaan hakemukseen liittyvä prosessi kestäisi monessa tapauksessa niin pitkään, että energian ja veden saatavuutta ja siten 8 d §:n mukaisia oikeushyviä vaarantava työtaistelu ehtisi alkamaan ja vahinkoseuraukset toteutumaan. Tähän nähden on selvää, että samat ongelmat korostuvat 8 f §:ssä tarkoitetun kieltihakemuksen osalta. Tämän vuoksi lakiesityksen perusteluista tulee selvästi ilmetä, ettei väliaikaisen kiellon asianmukainen hakeminen ja sen myöntäminen edellytä työnantajan myöhemmin hakevan työtaistelun kieltämistä uudestaan 8 f §:n mukaan, jos oikeushyviä vaarantava työtaistelu päättyy väliaikaisen kiellon yhden kuukauden voimassaoloaikana eikä työnantaja muustakaan syystä katso tarpeelliseksi 8 f §:n mukaisen hakemuksen vireillepanoa. Asia ilmenee 8 e §:n perusteluista, mutta se voisi olla syytä mainita erikseen myös 8 f §:n perusteluissa.

8 g §

Pykälässä tai sen perusteluissa ei ole otettu kantaa siihen, millä tavalla työnantajan tekemän 8 e §:n tai 8 f §:n mukaisen kieltihakemuksen käsittely jatkuu tilanteessa, jossa työntekijöiden yhdistys siirtää tai rajaa työtaisteluaan 8 g §:n mukaisesti tavalla, joka ei työnantajan näkemyksen mukaan kuitenkaan turvaa riittävästi 8 d §:n mukaisten oikeushyvien toteutumista. Energiateollisuus ry:n näkemyksen mukaan 8 g §:ssä tai sen perusteluissa tulisi selvästi todeta, että työnantajan vaatimuksesta kieltihakemuksen käsittelyä jatketaan ja tuomioistuin voi työnantajan vaatimuksesta ottaa kantaa myös kieltihakemuksen vireillepanon jälkeen tehtyyn työtaistelun siirtämistä tai rajaamista koskevaan työntekijöiden yhdistyksen päätökseen ilman, että työnantajan tulee tehdä uutta kieltihakemusta. Tällaisella lisäyksellä estettäisiin menettely, jossa työntekijöiden yhdistys voisi työtaistelua näennäisesti tai muuten riittämättömällä tavalla rajaamalla saada aikaan tilanteen, jossa työnantaja joutuisi laittamaan vireille uuden kieltihakemuksen.

18 a §

Ei lausuttavaa.

18 b §

Energiateollisuus ry pitää työnantajalle ehdotettua hyvitysvelvollisuutta lain tavoitteena olevan oikeushyvien turvaamisen kannalta vahingollisena ja viittaa tältä osin EK:n eriävissä mielipiteessä mainittuihin ongelmiin. Vähäinkin riski 150 000 € hyvityksen maksuvelvollisuudesta voisi estää esimerkiksi kaupunkien lämmön tuotannosta ja jakelusta vastaavia pieniä kaukolämpöyhtiöitä hakemasta perusteltua väliaikaista kieltä hyvitykseen liittyvän maksuriskin vuoksi. Tällaisten yhtiöiden tehtävä kaupunkien lämmittämisessä on kuitenkin kriittisen tärkeä eikä vaihtoehtoisia tapoja lämmittää kaukolämmön piirissä olevia kiinteistöjä yleensä ole. Energiateollisuus ry kiinnittää huomiota myös siihen, että ilmeisen perusteettoman väliaikaisen kiellon hakemisesta työnantajan maksettavaksi tulevien omien ja vastapuolen oikeudenkäyntikulujen lisäksi työnantaja olisi lakiesityksen 8 e §:n perustelujen (s. 51) mukaan velvollinen korvaamaan vastapuolelle tarpeettomasti haetusta turvaamistoimesta aiheutuneet vahingot. Lakiesityksen mukaan työnantaja voisi siis joutua korvaamaan paitsi työntekijöiden yhdistykselle aiheutuneet oikeudenkäyntikulut ja muut todelliset vahingot sekä näiden lisäksi maksamaan aiheutuneesta vahingosta riippumatonta hyvitystä, jonka enimmäismäärä olisi jopa 150 000 €. Tällaisen kaksinkertaisen korvausvelvollisuuden säätämistä ei voida pitää millään tavalla kohtuullisena eikä perusteltuna yksittäisen työnantajan

kannalta ja lakiesityksen 18 b §:n mukainen työnantajan hyvityselvöllisyys tuleekin poistaa jatkovalmistelun yhteydessä.

Kanneaika hyvityksen vaatimiseksi työnantajan ilmeisen perusteettomasta hakemuksesta on lakiesityksen mukaan yksi vuosi. Työnantajan on puolestaan haettava hyvitystä huolellisuusvelvoitettaan rikkoneelta työntekijöiden yhdistykseltä kuuden kuukauden kuluessa. Lakiesityksessä ei ole mainittu eikä perusteltu sitä, minkä vuoksi kanneajat ovat eri pituiset. Jos työnantajan hyvityselvöllisyyttä ei poisteta lakiesityksestä jatkovalmistelun aikana, tulee kanneajan ainakin olla sekä yksittäisen työnantajan että työntekijöiden yhdistyksen vaatiman hyvityksen osalta yksi vuosi tai jokin muu molemmin puolin samanpituisen ajanjakso.

18 c §

Energiateollisuus ry kannattaa esitettyä hyvityseuraamusta, mutta ei pidä sitä riittävänä seuraamuksena huolehtimisvelvollisuuden rikkomisesta. Hyvitykseen liittyvien ongelmien osalta viittaamme EK:n eriävissä mielipiteessä lausuttuun. Energiateollisuus ry katsoo, että työntekijöiden yhdistyksen tulee korvata työnantajalle ja muulle taholle huolehtimisvelvoitteen rikkomisesta aiheutunut vahinko täysimääräisesti eli myös hyvityksen enimmäismäärän ylittäviltä osin. Lain 18 c §:ää ja sen perusteluita tulee tältä osin muuttaa ja täsmentää jatkovalmistelun aikana. Energian saatavuuteen liittyvän huolehtimisvelvollisuuden rikkomisesta aiheutuvat seuraukset kohdistuvat raskaimmin energia-alan yhtiöiden asiakkaisiin eli tavallisten ihmisten henkeen, terveyteen ja omaisuuteen. Työntekijöiden yhdistyksellä tulee olla korvausvastuu myös tällaisista vahingoista sikäli, kun niitä voi ylipäänsä rahalla korvata. Energiateollisuus ry pitää ongelmallisena myös 18 c §:ssä ehdotettua mallia, jonka mukaan tuomittavan hyvityksen rahamäärä jaettaisiin saman työtaistelutoimen perusteella hyvitystä hakevien työnantajien kesken, jolloin yksittäisen työnantajan saama hyvitys ei välttämättä lainkaan vastaisi työnantajalle todellisuudessa aiheutunutta vahinkoa.

18 d §

Ei lausuttavaa.

Lausunnonantajia pyydetään lausumaan siitä, onko työmarkkinoilla kohdattu ongelmia suojelutyöhön liittyen.

Energiateollisuus ry ja sen jäsenyritykset ovat kohdanneet ongelmia suojelutyön järjestämisessä sekä vuosina 2023–2024 toteutettujen poliittisten työtaistelutoimien yhteydessä, että jossain määrin sitä ennenkin työehtosopimusneuvotteluihin liittyvien työtaistelujen osalta. Erityisesti haluamme tuoda esiin, että kaikki ammattiliitot eivät ole huolehtineet ydinvoimaloissa järjestämiensä työtaistelujen asianmukaisesta rajaamisesta tai riittävän suojelutyön järjestämisestä. Rajaaminen tai suojelutyön järjestäminen on jäänyt näissä tapauksissa pitkälti sen varaan, pystytäänkö välttämättömästä suojelutyöstä sopimaan työnantajan ja ydinvoimalan työntekijöiden välillä. Vastuu suojelutyöstä sopimisesta on siis jätetty yksittäisille työntekijöille sen sijaan, että ammattiliitto olisi huolehtinut suojelutyön kollektiivisesta määrittelystä tai työtaistelun rajaamisesta. Puutteellisia tai epäselviä työtaistelurajauksia on ilmennyt myös sähkönjakelusta vastaavissa verkkoyhtiöissä, joissa on ollut epätietoisuutta sähkönjakelun kannalta kriittisen tärkeän sähköverkon käyttökeskuksen töiden kuulumisesta työtaistelutoimien piiriin. Vastaavia epäselvyyksiä on ollut myös Helsingin kantakaupungin kaukolämmön tuotannon jatkumisesta työtaistelutoimien aikana. Nämä kohdatut ongelmat alleviivaavat suojelutyön järjestämistä koskevan uuden lainsäädännön tarpeellisuutta.

Vuosina 2023–2024 Energiateollisuus ry:n jäsenyrityksissä toteutetuille poliittisille työtaisteluille tyypillistä oli se, että ammattiliittojen ilmoittamat työtaistelujen rajaukset olivat monilta osin varsin epäselviä ja eri ammattiliittojen ilmoittamat rajaukset olivat erilaisia samojen yritystenkin osalta. Yksittäisen työnantajan oli tästä syystä vaikea saada selkoa siitä, miltä osin kukin ammattiliitto oli rajannut samaan työnantajaan kohdistamaansa työtaistelua vai oliko sitä rajattu lainkaan. Ammattiliitot saattoivat rajata työtaistelua omien jäsentensä osalta toisistaan poikkeavilla tavoilla, vaikka kyse oli saman yrityksen samaan henkilöstöryhmään kuuluvien työntekijöiden työtaistelutoimesta. Tällainen rajausten eroavuus vaikeutti kohtuuttomasti energian saatavuuteen liittyvien kriittisen tärkeiden työtehtävien järjestelyjä työpaikalla työtaistelun aikana.

Onko hätätyötä koskevaa sääntelyä tarpeen muuttaa ottaen huomioon lakiehdotukset ja jos on, millä tavalla?

Vaikka Energiateollisuus ry pitää ehdotettua lainsäädäntöä sinänsä tarpeellisena ja välttämättömänä, ei lakiesitys ehdotetussa muodossaan turvaa riittävästi suojelutyön järjestämistä ja laissa mainittujen oikeushyvien toteutumista työtaistelutilanteissa. Yksi lakiesityksen keskeisistä ongelmista liittyy huolehtimisveloitteen vastaisen työtaistelun kieltämistä koskevaan prosessiin sitä edeltävine neuvottelu- ja tiedonantovelvoitteineen, jolloin prosessin kokonaiskesto voi osoittautua liian pitkäksi oikeushyvien turvaamisen kannalta. Lisäksi kieltohakemuksen vireillepano edellyttää työnantajalta sellaista oikeudellista asiantuntemusta, jota useimmilla työnantajilla ei ole ja jota sen vuoksi joudutaan hankkimaan ulkopuolisena palveluna esimerkiksi asianajotoimistosta.

Hätätyötä koskevan työaikalain 19 §:n soveltaminen työtaistelutilanteissa on nykyisin epäselvää ja tulkinnanvaraista mm. sen vuoksi, että säännöksen soveltamisen edellytyksenä on hätätyötilanteen ennalta arvaamattomuus. Energiateollisuus ry katsoo, että TAL 19 §:ää olisi muutettava siten, että hätätyötä voitaisiin käyttää nykyistä laajemmin myös suojelutyön turvaamiseen työtaistelutilanteissa. Hätätyön käyttöalaa laajentamalla voitaisiin vähentää edellä mainittuja kieltohakemuksen tekemiseen ja prosessin kestoon liittyviä ongelmia. Hätätyötä koskeva työaikalain säännös on energia-alan yrityksille entuudestaan tuttu etenkin koviin myrskyihin ja muihin luonnonilmiöihin liittyvistä vahinkotilanteista, joissa alan yritykset ovat joutuneet turvautumaan hätätyöhön mm. myrskyjen tuhoamien sähkön siirtoyhteyksien korjaustöissä. Hätätyö on näissä tilanteissa osoittautunut tarpeelliseksi ja melko nopeaksi keinoksi turvata laajojen vahinkojen korjaustöiden jatkuvuutta ja hätätyöllä on siten voitu lyhentää asiakkaille aiheutuneiden sähkökatkojen kestoaikaa. Hätätyöilmoituksen tekeminen aluehallintovirastolle ei edellytä työnantajalta erityistä oikeudellista asiantuntemusta, ja ilmoitusten käsittelystä vastaava Lounais-Suomen aluehallintovirasto on käsitellyt ilmoitukset suhteellisen nopeasti.

Jos hätätyötä koskevan säännöksen soveltamista laajennettaisiin työtaistelutilanteisiin liittyvän suojelutyön osalta, voitaisiin työntekijöiden oikeusturvasta huolehtia samalla tavalla kuin nykyisinkin eli aluehallintovirasto voisi kieltää tai rajoittaa hätätyön teettämistä, jos viranomaisen ei katso hätätyön edellytysten täyttyvän ao. tilanteessa. Työnantaja puolestaan voisi hakea muutosta viranomaisen päätökseen tai laittaa työtaistelun väliaikaista kieltämistä koskevan hakemuksen vireille tuomioistuimessa ehdotetun lainsäädännön mukaisesti.

Suojelutyön turvaamista työtaistelutilanteissa koskevan lakiesityksen perusteluissa on viitattu Kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimusten valvontakäytäntöön, jonka mukaan työnantajan yksipuolista määräämisvaltaa ei ole pidetty asianmukaisena ja jonka mukaan riitatilanteessa vähimmäispalveluvaatimus tulisi ratkaista riippumattomassa elimessä. Energiateollisuus ry:n käsityksen mukaan aluehallintovirastoa voidaan pitää työnantajasta ja työntekijöistä riippumattomana elimenä kun otetaan lisäksi huomioon, että työntekijöille tai heidän yhdistyksilleen voitaisiin turvata valitusoikeus viranomaisen päätöksestä, jolla viranomainen on jättänyt hätätyön teettämisen työnantajan ilmoituksen varaan. Valitusoikeuden turvaamiseksi TAL 19 §:ää voitaisiin tarvittaessa tarkentaa siten, että viranomaisen tulee tehdä nimenomainen, valituskelpoinen päätös myös hätätyöilmoituksen hyväksymisestä. Todettakoon myös, että laissa välttämättömän terveydenhuollon ja kotihoidon turvaamisesta työtaistelun aikana (826/2022) sekä työnantajilla että aluehallintovirastoilla olisi ollut toimivaltaa määrätä työntekijöitä lain tarkoittamaan työhön.

Energiateollisuus ry katsoo, että hätätyötä koskevan TAL 19 §:n soveltamisen laajentaminen koskemaan myös suojelutyön järjestämistä työtaistelutilanteissa olisi lakiteknisesti toteutettavissa esimerkiksi säätämällä 19 §:ssä omassa momentissaan tai uudessa 19 a §:ssä siitä, että työtaistelutilanteissa hätätyön käyttö olisi mahdollista hengen, terveyden, omaisuuden, ympäristön ja muiden erikseen mainittavien oikeushyvien, kuten energian ja veden saatavuuden, vaarantuessa riippumatta työtaistelutoimen ennalta arvattavuudesta. Hätätyön teettämistä nykyisin koskevaa kahden viikon enimmäisaikaa ei myöskään sovellettaisi työtaistelutilanteissa, mutta hätätyötä voitaisiin kuitenkin teettää vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä oikeushyvien turvaamiseksi.

Jos työaikaissa säädetyn hätätyön soveltamista laajennettaisiin työtaistelutilanteisiin liittyvän suojelutyön järjestämiseen, edellyttäisi se työnantajien hätätyöilmoituksia käsittelevältä viranomaiselta tai viranomaisilta riittäviä resursseja ilmoitusten viivytyksettömän käsittelyn varmistamiseksi. Hengen, terveyden, omaisuuden, energian ja muiden oikeushyvien turvaamiseksi työtaistelutilanteissa työnantajien hätätyöilmoitukset tulisi käsitellä ilman aiheetonta viivytystä ja päätös hätätyöilmoituksen hyväksymisestä, hylkäämisestä tai kehotus ilmoituksen täydentämisestä tulisi antaa työnantajalle mahdollisimman pian.

Energiateollisuus ry korostaa, että hätätyön käytön mahdollinen laajentaminen työtaistelutilanteisiin ei voi ainakaan kokonaan korvata lausuntopyynnön kohteena olevaa lainsäädäntöä, vaan olisi sitä täydentävää.

Oikeusministeriötä pyydetään lausumaan erityisesti ehdotettaviin säännöksiin liittyvistä prosessuaalisista kysymyksistä (ml. oikeudenkäymiskaaren ja ulosottokaaren säännösten soveltuminen), ehdotettavien säännösten nojalla oikeudenvastaisesta työtaistelusta aiheutuvien vahinkojen korvaamiseen liittyvistä kysymyksistä (vahingonkorvauslain soveltuminen) sekä kaksoisrangaistavuuden kiellon soveltumisesta tilanteessa, jossa työtaistelu olisi sekä työrauhavelvollisuuden vastainen että ehdotettavien säännösten nojalla oikeudenvastainen.

-

Asianajajaliittoa pyydetään lausumaan erityisesti ehdotettaviin säännöksiin liittyvistä prosessuaalisista kysymyksistä.

-

Saimio Markus
Energieateollisuus ry